

CARLIEN GEELKERKEN & RENÉ GROTENHUIS (RED.)

WAARDENGEDREVEN OP ANDERHALVE METER

MET BIJDRAGEN VAN O.A.
MANON VANDERKAA (KBO/PCOB), LEO FIJEN (ADVENIAT),
ANNA TIMMERMAN (PAX) EN PIET FORTUIN (CNV)

Carlien Geelkerken & René Grotenhuis (red.)

WAARDENGEDREVEN OP ANDERHALVE METER

**HET ANTWOORD VAN 15 MAATSCHAPPELIJKE
ORGANISATIES OP DE CORONACRISIS**

© 2020 De auteurs

© 2020 Berne Media | uitgeverij abdi van berne

www.bernemedia.com

Vormgeving omslag: Thomas van Staveren | Graphic Island

Vormgeving binnenwerk: Ronald Smaal | Reis met goudvis

Redactie: Margreet Feenstra

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met VKMO-Katholiek Netwerk | Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 8972 416 8

E-BOOK 978 90 8972 417 5

NUR 740

Voorwoord

Marianne van der Sloot

Het is het najaar van 2020. Het einde van het jaar dat te boek staat als hét coronajaar. Maar ik vraag me vaak af of dat wel zo is. Is de coronacrisis voorbij? Of zitten we er nog middenin? Op het moment dat we besloten om dit boek te maken, hoopten we het eerste. Dat we in het najaar rustig zouden kunnen terugkijken op een van de meest impactvolle gebeurtenissen in decennia. Met al het verlies en verdriet en veel lessen voor de toekomst. Maar tot op de dag van vandaag is het de vraag of de crisis ooit voorbij zal zijn. De besmettingsgraad blijft hoog, het leven blijft anders. En hoe wonderlijk ook, we lijken aan de nieuwe anderhalvemetersamenleving te wennen. Hoewel een afstandsmaatschappij voor mij nooit gewoon zal zijn. Het is niet menselijk.

We leefden in ‘een periode van verdriet, angst, eenzaamheid en vertwijfeling’, zo beschrijft Manon Vanderkaa de begin-

Marianne van der Sloot is sinds 2020 voorzitter van het VKMO. Daarnaast is ze actief in de politiek en het maatschappelijk middenveld. Zo was ze voorzitter van de vereniging KRO.

periode van de crisis. Een herkenbaar en indringend beeld voor iedereen die in deze tijd leeft, waarin gezondheid en ontmoeten tegenstrijdig kunnen zijn. ‘Maar ook een periode van moed en omzien naar elkaar’, zo vervolgt Manon. Dat zagen we gelukkig ook in deze crisis: nieuwe kansen om mensen toch samen te brengen. In tijden van crisis zien we dat mensen en maatschappelijke organisaties kansen pakken en boven zichzelf uitstijgen. Of misschien wel katholieker dan katholiek zijn.

In dit boek geven we als Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO-Katholiek Netwerk) een breed beeld van de impact van de crisis. Onze maatschappelijke lidorganisaties zijn een unieke dwarsdoorsnede van onze maatschappij: de zorg, het onderwijs, de media, de vakbeweging, de armoedebestrijding, de verenigingen en de ontwikkelingshulp. Ieder met een andere opdracht maar vanuit eenzelfde inspiratie ontstaan. Organisaties die vanuit hun perspectief een eigen antwoord kunnen geven op de coronacrisis.

Vanuit het VKMO hebben wij de organisaties een aantal vragen gesteld over hun werk in de coronacrisis. Want hoe werk je als maatschappelijke organisatie in een onzekere tijd? Hoe ga je om met je eigen medewerkers, cliënten, patiënten, leden, leerlingen? Waar vond je steun? En oplossingen? Wat was belangrijk, wat niet? In de antwoorden van organisaties dringen zich de waarden op die leidend waren in hun aanpak: zorg voor kwetsbare mensen, toewijding aan de missie van de organisatie, durf om nieuwe wegen in te slaan en af te wijken van procedures en resultaatafspraken. Paradoxaal betekende anderhalve meter afstand de oproep om nog meer nabij te zijn en een dieper engagement aan te gaan met doelgroepen van

hun werk. De crisis dwong tot reflectie op waar het in het werk echt om gaat.

Flexibiliteit blijkt essentieel te zijn in deze crisis. Maatschappelijke organisaties moeten zich flexibel opstellen en aanpassen om te kunnen blijven werken. ‘Maar met online werken vanuit huis kom je er niet’, schrijft Kees Zevenbergen terecht vanuit het ontwikkelingswerk van Cordaid. ‘Zo goed en zo kwaad als het ging, met mondkmaskers op, afstand houdend, handen wassend, bleven ze armoede bestrijden.’ De hulp aan de kwetsbaren vraagt voortdurend om flexibiliteit. Denk aan dak- en thuislozen, kinderen zonder veilige thuisbasis en al die mensen in armoede die snel hulp nodig hebben en dat in een tijd vol restricties. Cruciaal was daarbij dat stroperige procedures werden verkort en dat samen naar nieuwe wegen werd gezocht. Vaak met financieel zwaar weer op komst. Soms lijkt het wel alsof er een crisis nodig is om echt samen te werken, om te kijken naar wat wél kan.

Dat betekent soms ook het omgooien van je werkwijze en teruggaan naar de absolute kern van het werk, zonder concessies te doen. Zoals Leo Feijen dat deed met uitgeverij Adveniat, omdat ‘dit onze kans is om in de crisis meer dan ooit relevant te zijn’. Dat betekent voor de uitgeverij het aanbieden van projecten en boeken gericht op troost en op handvatten in de crisis. Daar was en blijft veel behoefte aan, tot in de grootste talkshow van Nederland. Iets wat in andere tijden bijna onmogelijk was.

Toewijding, dat zie ik ook in alle verhalen terug. Toewijding om de wereld beter te maken, toewijding om wat voor anderen te betekenen, toewijding als allesomvattende vertaling van

het katholiek sociaal denken. Want het optreden in de coronacrisis stond in geen enkel jaarplan, het was niet begroot en niet bedacht. Zoals extra opvang voor leerlingen met een onveilige, instabiele thuissituatie. Of het opzetten van telefonische contactdiensten voor mensen die eenzaam zijn. Of een gebedscirkel met de Nederlandse bisschoppen om troost te bieden aan iedereen die het nodig heeft. De maatschappelijke organisaties gingen aan de slag omdat het nu meer dan ooit nodig was, het gebeurde gewoon en het gebeurde goed. Met elkaar ontdekten we dat we de uitdagingen aankonden, niet op grond van beleidscycli of resultaatindicatoren, maar op basis van professionaliteit en de inzet van mensen. Dat zouden we moeten vasthouden voor de sturing van onze organisaties in de toekomst.

En dat is allemaal te lezen in de volgende hoofdstukken. Die geven een bijzonder inzicht in onze maatschappelijke organisaties in een heel impactvolle tijd. Inzicht in de vragen, de angst, de troost die gezocht wordt. Maar ook in de moed van mensen, het lef om door te pakken. En de antwoorden die, dwars door alle organisaties heen, veel met elkaar gemeen hebben.

We leven nu in het najaar van 2020, ik hoop en bid dat deze tweede golf de laatste golf is en dat we elkaar snel weer kunnen omhelzen.

Op afstand omzien naar elkaar

Manon Vanderkaa | KBO-PCOB

Het is maart 2020. De coronacrisis is net in alle hevigheid ontvlamd en wij hebben als KBO-PCOB een Oudereninfolijn opgezet waar senioren terecht kunnen met hun coronavragen en – vooral – met hun behoefte aan een luisterend oor. Ook als directeur zit ik graag in het belteam om te horen en te ervaren wat er speelt onder onze leden in het land.

Op een woensdag gaat de telefoon: een oudere dame aan de andere kant van de lijn. Kwetsbaar en strijdbaar tegelijkertijd: ‘Wij weten wat volhouden is, mevrouw. We hebben tenslotte de Tweede Wereldoorlog meegemaakt. Maar het is soms lastig. Ik ben gewoon moe.’ Haar verhaal staat symbool voor veel van de telefoontjes die we krijgen in coronatijd. Een periode van

Manon Vanderkaa was tot 1 oktober 2020 directeur van KBO-PCOB en lid van het bestuur van VKMO-Katholiek Netwerk. Nu is zij directeur van V&VN, de beroepsorganisatie van verpleegkundigen en verzorgenden.

verdriet, angst, eenzaamheid en vertwijfeling voor veel senioren. Maar ook een periode van moed en omzien naar elkaar.

De vrouw aan de telefoon vertelt verder: ‘Ik zie de kinderen en kleinkinderen niet meer. Jammer, want zij konden wel eens inspringen als ik even niet meer de energie had. Mijn man heeft dementie. Dat vraagt 24 uur per dag opletten en zorgen. Ik doe het echt met veel liefde, maar ik ben nu gewoon heel erg moe. En ik durf al enige weken de thuiszorg niet meer binnen te laten, want misschien neemt zij wel het virus mee. Het is een lieverd, onze vaste hulp, maar ik durf het gewoon niet meer aan. Ik slaap niet goed omdat ik me zoveel zorgen maak. Hoe lang nog? Wat denkt u?’ Ik ben even stil en antwoord dan in alle eerlijkheid dat ik het ook niet weet. Kan ik vragen of onze plaatselijke afdeling iets voor haar kan doen? Ze zucht. ‘Nee, ik houd het nog wel vol. Dank dat ik gewoon even met iemand mocht praten.’

Kwetsbaar maar veerkrachtig

Het is typerend voor het verloop van de coronacrisis in onze achterban. Aan de ene kant de veerkracht om mee te bewegen en anderzijds de toenemende onzekerheid die in de loop van de weken bij velen de overhand nam. Persconferentie op persconferentie zagen senioren dat ze moesten oppassen, niemand mochten ontvangen en dat vooral zij kwetsbaar waren. Het maakte bang en vooral ook eenzaam. Grootouders zagen hun kinderen en kleinkinderen niet meer; geliefden konden niet meer worden bezocht in de verpleeghuizen. Het praatje op straat of in de supermarkt viel weg. Vrijwilligersactiviteiten lagen stil. En tegelijkertijd ontspoon zich een lastig debat over ‘dor hout’ en de economische gevolgen van de lockdown, waardoor veel senioren zich in het strafbankje voelden zitten.

Creatieve oplossingen

Omzien naar elkaar, het fundament van onze vereniging, kreeg in de eerste maanden van de crisis absoluut een andere dimensie. Omdat direct contact meestal niet meer mogelijk was, moesten we andere manieren vinden om toch om te zien naar elkaar. De kracht van mensen om anderen te helpen, bleek groot. Dat zag je in heel het land: de mensen die anderen hielpen met boodschappen doen, het zingen bij verpleeghuizen, het applaudiseren voor zorgpersoneel. Gemeenten die op creatieve manieren oplossingen verzonnen om de dagbesteding voort te zetten. Ook in onze eigen organisatie zag ik een enorme gedrevenheid. Mensen werkten de klok rond om mee te denken hoe we senioren zo goed mogelijk konden ondersteunen en dat ook meteen te regelen.

Onze medewerkers probeerden op allerlei manieren het verschil te maken. We hadden continu een groot team aan de telefoon om een luisterend oor te bieden, we koppelden leden als pen vrienden aan elkaar, maakten een afspeellijst op Spotify waar mensen troostmuziek voor elkaar konden delen, we regelden online optredens van bekende artiesten, stuurden vrouwelijke leden een *Margriet* of *Libelle*, en maakten inspirerende video's met sprekers over de betekenis van deze tijd.

We zorgden dat de signalen die we kregen via de telefoon werden gedeeld met onder andere het ministerie van VWS, zorgorganisaties en de inspectie. Niet alleen om te wijzen op problemen, maar vooral om te kijken waar we samen konden optrekken om drempels weg te nemen. Lokale belangenbehartigers gingen met gemeenten praten om de zorg en ondersteuning bij diegenen te krijgen die het echt nodig hadden.